

*Дьордяй В.І., заступник начальника
управління кадрового забезпечення
Головного управління Національної поліції
в Закарпатській області, кандидат
юридичних наук*

**ПРИЧИНИ ТА УМОВИ ВЧИНЕННЯ КРИМІНАЛЬНИХ
ПРАВОПОРУШЕНЬ ПОЛІЦЕЙСЬКИМИ ПІСЛЯ
РЕФОРМУВАННЯ (КРИМІНОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ)**

В умовах сьогодення виникає необхідність побудови стійкої та дієвої системи правоохоронних органів в Україні. Починаючи з часів Революції гідності і по теперішній час відбулося реформування системи органів внутрішніх справ, яке

полягало у ліквідації міліції та створення поліції (професійного державного правоохоронного органу). В підвалинах реформування, яке фактично диктувалося громадською позицією, що назріла внаслідок компрометування органів міліції часів В.Ф. Януковича перед суспільством, було закладено принципи верховенства права, дотримання прав і свобод людини, законності, відкритості та прозорості, політичної нейтральності, взаємодії з населенням на засадах партнерства, безперервності та бездоганного виконання завдань із забезпечення публічної безпеки та порядку, протидії злочинності, охорони прав, свобод та інтересів суспільства, держави, а також надання допомоги громадянам, що її потребують.

Здавалося, що із залученням досвіду функціонування поліції в Європейських країнах, проведення прозорих переатестацій, видалення корупційних складових, запровадження жорсткого контролю доходів поліцейських внаслідок введення електронного декларування, повинні в значній мірі зникнути детермінанти скоєння поліцейськими кримінальних правопорушень.

Однак, як показує статистика значних зрушень в цьому напрямку не відбулося, а в деяких аспектах відмічається погіршення ситуації в порівнянні з дореволюційним періодом.

Так, в 2013 році працівниками органів внутрішніх справ було скоєно 2901 кримінальне правопорушення, далі спостерігаємо підвищення, яке пов'язане в значній мірі із загостренням ситуації на сході України, зокрема в 2014 році - 4089, 2015 році - 4852, а надалі після фактично завершення процесу переатестації, в 2016 році - 2933, 2017 році - 2769 кримінальних правопорушень.

Це за умови, що після реформування органів внутрішніх справ кількість особового складу зменшилася, зокрема: в 2013 році кількість особового складу осіб рядового, начальницького складу органів міліції складала 190 000, а на даний час згідно штатної чисельності 149 700.

Проведеним аналізом кримінальних правопорушень скоєних працівниками як міліції так і поліції з'ясовано, що більшу частину кримінальних правопорушень складають службові злочини, а саме їх частка складає від 78 до 84 %, зокрема в 2013 році - 81%, 2014 - 76%, 2015 - 70%, 2016- 68%,

2017 - 65%. Слід відмітити позитивну тенденцію до зменшення відсотку службових злочинів із загальної кількості, але не забуваємо за те, що і кількісний склад поліції зменшився. Разом із цим службові злочини вчиняються поліцейськими найбільше у віці з 21 до 35 років. При цьому особливістю кримінальних правопорушень, що вчиняються поліцейськими є те, що від 74% до 78% цих злочинів скоюються працівниками, які мають вищу освіту. Як свідчить статистика посадові злочини поліцейськими вчиняються найбільше при наявності стажу та вислуги служби з 3 до 15 років.

Не стала винятком участь патрульних поліцейських у поповненні статистики кримінальних правопорушень, які вчиняються поліцейськими. При цьому як відомо, патрульні поліцейські підбиралися на посади з числа креативної та патріотично налаштованої молоді, яка проходила жорсткий конкурс на посади та відбір за участі громадськості. Частка кримінальних правопорушень скоєних патрульними поліцейськими в 2016-2017 роках становить 23% із загальної кількості.

Із викладеного можна зробити висновок, що сфера вчинення посадових злочинів поліцейськими має певну специфіку, яка виражається в специфічному об'єкті, а також суб'єкті, однак має багато спільного із загальними кримінологічними детермінантами, оскільки поліцейські, це такі ж громадяни України як і всі інші.

Отже причинами та умовами злочинності є система соціально - негативних явищ та процесів, що її детермінують як свій наслідок. Причини та умови злочинності - це не випадковий механічний набір детермінант злочинності, а система, яка являє собою єдність та цілісність підсистем й елементів, що взаємодіють між собою та розташовані в певній ієрархії. Причини - це явища (системи), що породжують інші явища (системи) - наслідок.

У кримінологічній літературі існує значна кількість визначень поняття причин та умов злочинності, використовуються також такі терміни, як «причинність», «причини та умови», «фактори», «детермінанти», які іноді вживаються як синоніми. Згідно з трактуванням О.М. Джужи: «причини - це ті процеси і явища, що породжують злочинність як свій безпосередній наслідок. Що стосується умов, то вони

безпосередньо не породжують злочинність, але «відкривають шлях» для дії причин, полегшують настання суспільно небезпечних наслідків. Фактично умовами виступають недоліки в управлінській та організаційній сфері діяльності правоохоронних органів.

Причини та умови вчинення злочинів у кримінології поділяються на дві основні групи: об'єктивні і суб'єктивні. Об'єктивні причини потрібно шукати насамперед у недоліках, прорахунках морального, економічного, політичного, господарського і правового характеру, які виникають та формуються суспільним впливом. В системі поліції це може бути недостатнє матеріально-технічне забезпечення, неефективний підбір кадрів, низькі заробітні плати, недовіра інституту соціального захисту поліцейських, відсутність чіткої контролюючої ланки і т.д. Відповідно суб'єктивні причини необхідно шукати в індивідуальних ознаках та характеристиках особи злочинця, тобто психофізичне ставлення особи, прояв її індивідуальних особливостей, у тому числі вроджені інстинкти, рефлексії, генетично заковані стандарти мотивацій, емоцій, матриці накопичення та відтворення людського досвіду і культури, які можуть впливати на своєрідне сприйняття і перероблення мозком соціальної та іншої зовнішньої інформації, розвиток процесу мислення та створення мисленнєвих образів і т.д.

Якщо звернути увагу на проблематику об'єктивних причин, що виникли у системі Національної поліції в процесі реформування то необхідно виділити також і вплив суб'єктивних причин та умов вчинення кримінальних правопорушень поліцейськими, що були сформовані внаслідок наявності так званого «соціального феномену». Цей феномен полягав у тому, що під час реформування було здійснено певний розподіл поліцейських на «нових» та «старих» і при цьому значна увага була приділена саме «новим» поліцейським, які як показав час, внаслідок впливу кримінологічних детермінантів притаманним більшості громадян також допускали вчинення кримінальних правопорушень, більше спрямованих до злочинів загальнокримінального характеру (розповсюдження наркотиків, шахрайства, крадіжки, згвалтування, дорожньо-транспортні пригоди).

Внаслідок зазначених факторів так звані «старі» поліцейські, які успішно пройшли переатестацію відчували значне піднесення і «захищеність», яку більшість сприйняли як «вседозволеність». Наслідком стало те, що збільшилася кількість кримінальних правопорушень скоєних переатестованими поліцейськими загальнокримінального спрямування, завдяки створеним умовам можливої безкарності.

2017 рік став роком значної стабілізації роботи Національної поліції, зокрема було впроваджено вирівнювання фінансування як «нових» так і «старих» поліцейських і завдяки організаційним змінам зник елемент поділу.

Як показує стан фінансування поліції на 2018 рік то відмічається наявність його дефіциту. Вказані фактори призвели до існування значного некомплекту (в деяких підрозділах він сягає 30%, в загальному по Україні це 19993 атестовані працівники). Недостатнє фінансування поліції це також прямий шлях до корупції. В умовах коли територіальні органи поліції не отримують достатньо коштів на паливе, на ремонт автотранспорту, на канцтовари, без яких вони не можуть виконувати свої обов'язки породжується особливий різновид корупції, яка не характерна для більшості європейських країн, та існує у вигляді основної складової забезпечення матеріально-технічних потреб діяльності поліції. Всім відомо, що надання тіньової допомоги підприємцями, деякими органами місцевого самоврядування чи владними структурами в результаті призводить до упередженого ставлення до певної категорії осіб та безкарності інших. За таких обставин виникають сприятливі умови для вчинення поліцейськими кримінальних правопорушень корупційного характеру.

Таким чином відмічаємо, що за умови незавершеності реформування поліції в Україні, причини та умови, а також детермінанти злочинності поліцейських ще потребують вивчення та дослідження.

Список використаних джерел:

1. Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика. Книги 1,2,3 / П.П. Михайленко, В.О. Глушков, В.І. Шакурн/- К., 2007. - С. 183-198;

2 Профілактика злочинів : [підруч.] / О.М. Джужа, В.В. Василевич, О.Ф. Гіда та ін.; за заг. ред. О.М. Джужи. - К.: Атіка, 2011. - 720 с. - С. 280.

3 Міллер А. Що таке причини та умови злочинів ? / А. Міллер // Право України. - 2001. - № 5. - С. 89-92.

4. Курс Кримінології : Особлива частина : [підруч.] : у 2 кн. / М.В. Корнієнко, Б.В. Романюк, І. М. Мельник та ін.; за заг. ред. О.М. Джужі. - К.: Юрінком-Інтер, 2001. - 480 с. - С. 182. - С. 11.

5. Біленчук П.Д. Генезис злочинності: детермінація та причинність / П.Д. Біленчук, А.П. Гель, М.Т. Задояний, Л.В. Мошняга // Економіка. Фінанси. Право. - 2010. - № 10. - С. 32-36.

6. Міллер А. Що таке причини та умови злочинів? // Право України. - 2001.- №5- С. 89-92.

7. Інформаційний портал Національної поліції України - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://101.11.7.11/armor/pub/mdex.php>